Bijlage VWO

2008

tijdvak 1

geschiedenis

Bronnenboekje

800025-1-012b

bron 1

Johannes Olivier, directeur van de Landsdrukkerij te Batavia, geeft rond 1827 een beschrijving van het huiselijk leven van de koloniale oudgast (oudgediende in de tropen)

De oudgast komt derhalve omstreeks vijf uur ’s ochtends in een kabaai en een sarong gekleed uit zijn slaapvertrek tevoorschijn. De kabaai is een soort van kamerjapon van katoen of sits; de sarong is een kledingstuk dat in Europa geheel onbekend is, bestaande uit een stuk katoen, gebloemd of geruit, en van gedaante als een wijde zak zonder bodem. Men stapt daar met de voeten in en rolt dit stuk linnen om de lendenen, waarna men de tip in het gewaad zelf stopt, zodat het op een vrouwenrok lijkt. (…) In dit ochtendkostuum wandelt de oudgast met pantoffels, doch zonder kousen op en neer in de galerij of veranda. (…)
Wanneer hij zich na het bad wel lekker bevindt, scharrelt hij naar binnen en begeeft zich zonder schroom in het genoemde luchtige ochtendgewaad aan tafel, waar een overvloedig ontbijt hem reeds wacht.
Het ontbijt bestaat half uit Europese en half uit inlandse gerechten. De voornaamste onderdelen zijn nasi, kerrie, sambal of ander toespijs met gebraden vis, koud vlees, karbonade, eieren en dergelijke.

bron 2
Een anonieme spotprent met als titel “De Groothandelaar”, circa 1840

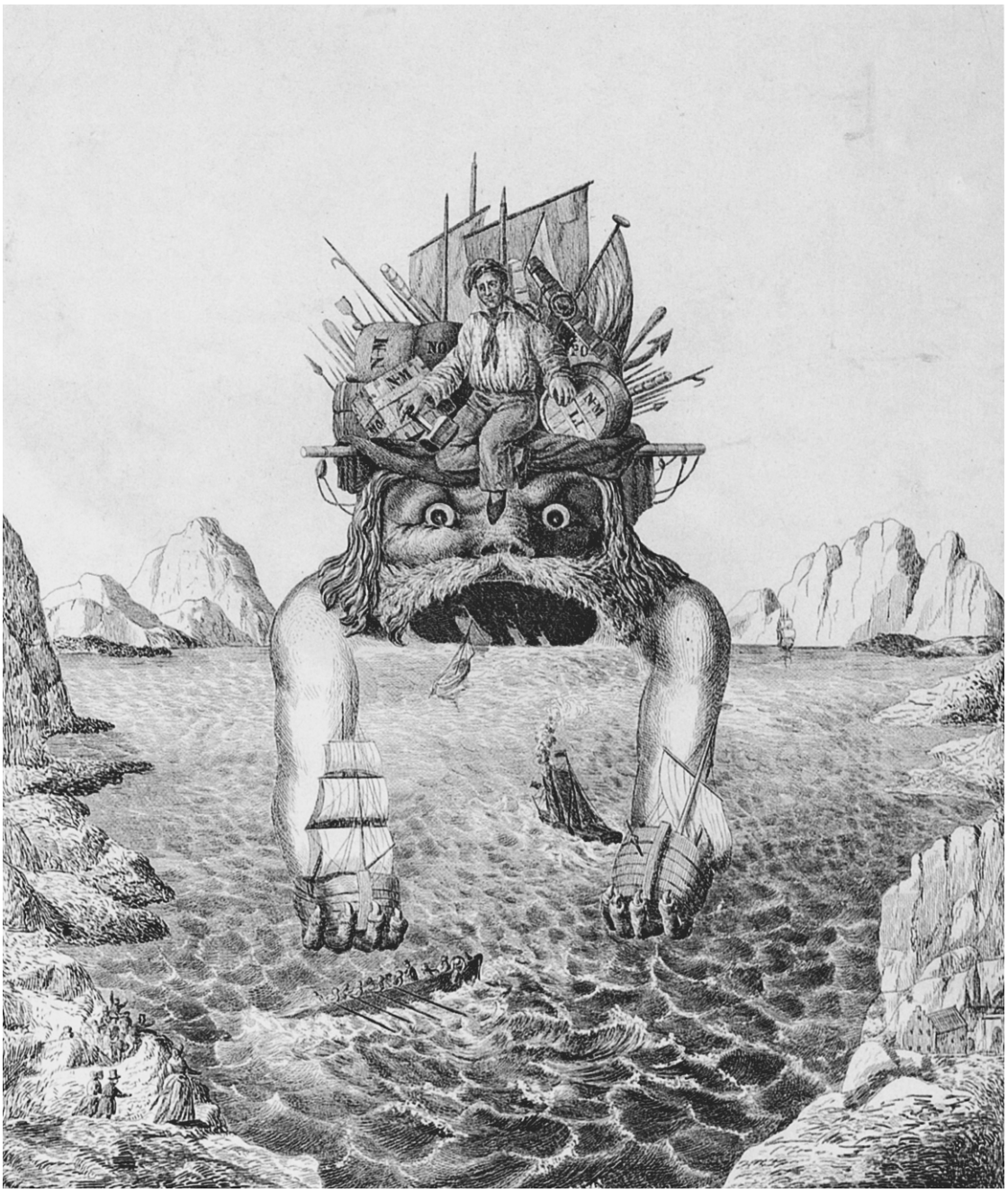

Toelichting
Op de krat, de tonnen en de zakken op het hoofd van het zeemonster staan de letters NM, een afkorting voor Nederlandsche Handel-Maatschappij, en de letters mo-no-po-li (monopolie).

bron 3

Mr. C.Th. van Deventer bepleit in 1899 in het tijdschrift De Gids dat de 'ereschuld' aan Nederlands-Indië dient te worden afgelost, in hoofdzaak door middel van de (vermogens)belasting die de rijkere Nederlanders betalen

(de Nederlandse belastingbetaler) worde dan in herinnering gebracht dat in Nederland de welvaart der gegoede klassen waartoe zij behoren, ten nauwste samenhangt met het behoud van onze koloniën in Oost-Indië en dat er geen beter middel bestaat om dat behoud te waarborgen dan een politiek van rechtvaardigheid en eerlijkheid. Want alleen daardoor zullen wij ons duurzaam kunnen verzekeren van een macht waartegen de sterkste landingslegers niet zouden zijn opgewassen: de achting, de liefde, de trouw der talrijke bevolking van Insulinde. Nog is het niet te laat: de grote meerderheid der Inlanders is tevreden, of althans niet ontevreden, onder Nederlands heerschappij, weet niet beter of het behoort zo. Maar – *les idées marchent*, (de ideeën verspreiden zich) zelfs in Indië onder de inlandse bevolking!

bron 4

De Nederlandse sociaaldemocraat D.M.G. Koch is journalist in Bandoeng. In 1927 vraagt Soekarno hem lid te worden van de Bandoengse Algemene Studieclub, een voorloper van de PNI. In zijn herinneringen schrijft hij hierover

Ik was nog maar korte tijd lid van de Studieclub, toen Soekarno mij verzocht een spreekbeurt te vervullen (…). Ik stelde hem voor, dat ik dan spreken zou over Gandhi. Soekarno en zijn medestanders hadden het non-coöperatie-beginsel aanvaard, en ik achtte dit onjuist en meende goed te doen door op de consequenties van die politiek in het toenmalige Brits-Indië te wijzen.
Onder het uitspreken van mijn betoog was uit de bijeenkomst generlei reactie gekomen, ofschoon ik wist en voelde dat de meerderheid der aanwezigen het er niet mee eens was: een fijn begrip voor hoffelijkheid weerhield hen van interrupties en kritiek. Nadat ik uitgesproken was, kwamen evenwel de tongen los. De strekking der tegenwerpingen was, dat men met een bewind dat de belangen der bevolking verwaarloosde en de ontwikkeling van de inheemse maatschappij tegenhield, niets te maken wilde hebben. Ik kon dat sentiment, dat blijk gaf van nationaal bewustzijn, van de wil zichzelf te zijn, op zichzelf waarderen. Maar ik ontkende, dat dit ertoe leiden moest te weigeren om de organen die het koloniale regiem geschapen had, in het belang van de bevolking te benutten voor zover dit mogelijk was. Ik kreeg ten slotte een plichtmatig, niet enthousiast applaus.
Als lid van de Studieclub deed ik nog een andere ervaring op. Enkele leden, onder andere dr. Tjipto Mangoenkoesoemo, stelden mij kandidaat voor een bestuursfunctie, hetgeen ik accepteerde. Latif kwam daartegen in verweer. Hij wilde geen Nederlander in het bestuur. "Er wordt", zei hij, "van ons Indonesiërs altijd gezegd, dat wij hulp van Europeanen nodig hebben om wat te bereiken, dat wij het niet zelfstandig kunnen". Mij persoonlijk kon hij waarderen; zijn verzet tegen mijn kandidatuur was principieel. Ik trok mijn kandidatuur in.

bron 5
Kort na het uitroepen van de onafhankelijkheid van Indonesië houdt Soekarno op 23 augustus 1945 zijn eerste presidentiële rede

Wij hebben vijfentwintig jaar gesmeekt en geroepen om ons militair te trainen; opdat wij ons konden verdedigen. Tevergeefs! En toch hebben de Nederlanders buiten ons om Japan de oorlog verklaard. Daardoor en omdat zij lafhartig zijn gevlucht, hebben ze ons aan een Japanse bezetting overgeleverd en ons in de zwaarste ellende van oorlog, hongersnood, ziekte en armoe gestort. Niets hebben zij gedaan om ons te bevrijden. Maar nu de Amerikaanse atoombom Japan tot capitulatie heeft gedwongen, willen zij terugkeren, ons weer knechten en ons opnieuw weerloos maken, zodat we straks opnieuw in ellende worden gedompeld. Dat nooit! Dan liever ons doodvechten.

bron 6
Foto van het Van Heutszmonument in Batavia, 1945

Opschrift op het monument
Indonesia never again the “life-blood” of any nation! (Indonesië nooit meer de levensader van welk (ander) land dan ook!).

Aan de zijkant staat onder andere op het monument geklad:
The birth-right of a nation: self-determination (Het geboorterecht van een volk: zelfbeschikking)

bron 7
Een brief uit Duitsland van Frans Caroos, soldaat in het Franse leger, aan zijn familie in Hulst (Zeeuws-Vlaanderen) uit 1813

Erfurt, 29 augustus 1813
Zeer beminde broer en zus, oom, tante en neef en nicht in Hulst.
Ik laat jullie weten dat ik goed gezond ben. Ik hoop dat het met jullie hetzelfde gaat. Ook laat ik jullie weten dat ik enige tijd koorts heb gehad, maar nu ben ik die kwijt. Ook laat ik jullie weten dat het leven hier zeer duur is, want wie geen geld heeft moet hier grote armoede lijden. Jullie kunnen je wel indenken dat als er zoveel volk is, alles duur is. Ook ben ik in deze stad in garnizoen, wij zijn hier in de kazerne, waar al veel soldaten zijn. Ook komen hier alle dagen gewonden. Ik heb er in acht dagen 9.000 zien passeren. Ook nieuws kan of mag ik niet schrijven, maar ik hoop binnenkort thuis te zijn.
En (ik) verzoek jullie vriendelijk naar dit adres zo spoedig mogelijk 20 frank op te sturen en dat zeer haastig, zonder twee dagen te wachten, te doen. Want ik vrees hier niet lang te mogen blijven (…)

bron 8
In antwoord op de vragen van de Britse parlementaire onderzoekscommissie naar de medische verzorging in het leger schrijft Florence Nightingale in 1857

We hebben meer informatie over de medische geschiedenis van de Krimoorlog dan van welke andere oorlog dan ook. Deze gegevens vormen samen het complete bewijs, dat, na de grote ramp die door verwaarlozing is veroorzaakt, het leger in de hoogste staat van gezondheid en efficiency is gekomen. In de geschiedenis is nergens een dergelijk voorbeeld te vinden. Het is het complete experiment (dat ik op de Krim heb uitgevoerd) op een reusachtige schaal.

bron 9

Dit schilderij uit 1878, met de titel 'Kaiserproklamation', is gemaakt naar aanleiding van het uitroepen van het Duitse Keizerrijk in 1871. Op het schilderij zijn Bismarck (in het wit, voor het podium) en keizer Wilhelm I (op het podium) afgebeeld. Er omheen staan juichende Duitse vorsten en hoge officieren

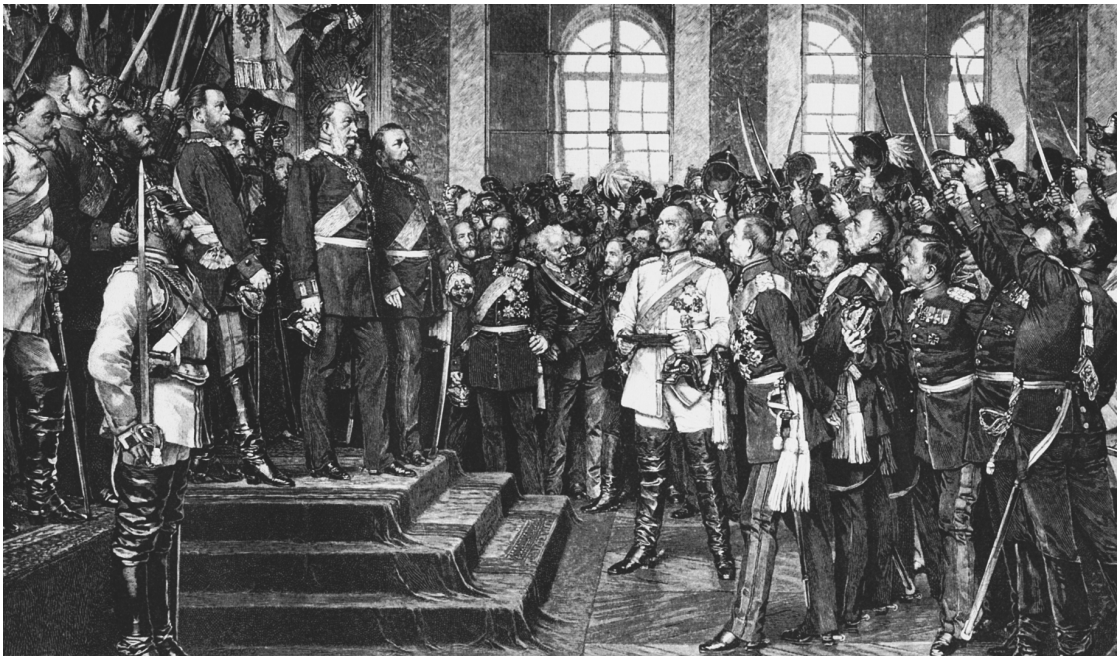

bron 10
In april 1915 schrijft de student medicijnen Robert Otto Marcus, vrijwilliger in het Duitse leger, van het front in Frankrijk aan zijn ouders

Jazeker vader, de brief met het ingesloten krantenknipsel heeft mij wel degelijk bereikt. Het knipsel over de mogelijkheid om verlof te krijgen om de medicijnenstudie af te ronden was ook zeer interessant. Ik heb er niet lang over gedaan om een besluit te nemen. Natuurlijk zou ik graag examen willen doen, dat is niet het probleem. Dan was ik tenminste van dat gedoe af en had ik in ieder geval mijn studie afgerond. Maar ik doe het niet nu. De voornaamste reden daarvoor is de onverdraaglijke gedachte: ik ben dan een half jaar in München en ver van oorlog en gevaar, terwijl mijn kameraden in het veld staan en elk moment voor het vaderland kunnen sneuvelen. Ik weet zeker dat ik hard zou studeren en voor het examen zal slagen. Maar ik weet ook zeker dat ik na alle ontberingen in de oorlog plezier zou gaan maken. (…) Ik zou dan telkens aan de anderen moeten denken, die zich voor mij opofferen terwijl ik plezier maak, naar een koffieconcert ga en fijn ga wandelen in Partenkirchen. (…)
Kortom: ik zou het voor mijzelf niet kunnen verantwoorden om uitgerekend nú voor het examen te gaan werken en egoïstische pleziertjes na te jagen, zelfs niet wanneer de staat het goed vindt.

bron 11
In januari 1916 schrijft de student Johannes Haas, vrijwilliger in het Duitse leger vanuit Frankrijk

Reinhold, een jongen uit mijn groep, kreeg van zijn vrouw een brief dat zij, behalve de bedden, alle meubels naar de Bank van Lening heeft moeten brengen. Natuurlijk verbazen de luitenantjes zich erover dat de mensen geen zin meer hebben. Deze ‘Sekt-en-Wijn-Luizen’ vieren feest en wij komen om in de modder en krijgen voor het kerstfeest 12 lepels afvalmarmelade en 14 suikerklontjes. De schreeuwlelijk Liebknecht* is de enige voor wie de soldaten nog sympathie voelen en in wie ze vertrouwen hebben. (…) Dat is de stemming bij Jan Soldaat. Luister vooral niet naar het geleuter van de oorlogscorrespondenten.
Ondanks alles geloof ik niet in het gevleugelde woord: ‘Het is pas vrede wanneer we het geweer omdraaien.’ Maar ooit zal het er vreselijk aan toe gaan. Wie dan al uit liefde voor zijn vaderland is gesneuveld, mag van geluk spreken, want dan wordt het erger dan de oorlog zelf.

Toelichting
* Karl Liebknecht was de leider van de Duitse communistische Spartakusbund

bron 12

Een Russisch affiche uit 1916 waarin de bevolking opgeroepen wordt in te schrijven op een oorlogslening

Vertaling
Koop een oorlogslening tegen vijf en een half procent rente (want) een overvloed aan granaten is een garantie voor de overwinning.

Toelichting
Op de achtergrond is een wapenfabriek afgebeeld.

bron 13
Een prent van L.J. Jordaan uit het Nederlandse tijdschrift "Het Leven" van 20 mei 1919

Onderschrift
"Zwijg, dit zijn nu mijn veertien punten. Begrepen?!"

Toelichting
De persoon links op de voorgrond is de Amerikaanse president Wilson, rechts staat de Franse president Clemenceau. In de stralenkrans van de figuur op de achtergrond staat "Pax", vrede.